

ՄԻ ՔԱՆԻ ՏԱՂ ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ԹԼԿՈՒՐԱՆՑՈՒՑ

Միջնադարեան երգիչ Յովհաննէս Թըլ-կուրանցու յօրինած տաղերի մասին դանա-զան մատենադարաններում գտնուող ձե-ռագրերի մէջ եղած տաղերի հիման վրայ, մինչ այժմ լոյս են տեսել մի քանի առանձին գրքեր, ուսումնասիրութիւններ եւ բազմա-թիւ յօդուածներ, որոնք գրեթէ լրիւ ձեւով լոյս են սփռում միջնադարեան մեր սիրոյ երգչի կեանքի ու ստեղծագործութեան վր-րայ:

Վերջին տարիներում Փերիա դաւառի (Սպահանի շրջան) զրչաղերը ցուցա-կադրելիս, Խոյզան գիւղում Արմենակ Տէր Յովհաննիսեանի մօտ գտանք մի «Տաղա-րան», որի մէջ կային մի շարք երգեր՝ Հայ միջնադարեան տաղերգուներ Յովհաննէս Թլկուրանցուց, Մկրտիչ Նաղաշից եւ ու-րիշներից:

Համաձայն «Սիոն» ամսագրի մէջ «Փեր-իա դաւառի զրչաղերի համառօտ ցու-ցակ»ը յօդուածում («Սիոն», 1965 թ., հա-մար 9, էջ 323) արած մեր խոստման, «Տա-ղարան»-ի մէջ եղած նիւթերի բովանդակու-թեան ցանկը տուեցինք առանձին յօդուա-ծով («Սիոն», 1966 թ., Յունուար, էջ 16), Մկրտիչ Նաղաշի պատկանող զոյգ տաղերի հետ. այժմ եւս, դարձեալ ըստ մեր խոստ-ման եւ «Սիոն» ամսագրի շատ յարգելի խմբագրի ցոյց տուած ջերմ հետաքրքրու-թեան, այստեղ առաջ ենք բերում «Տաղա-րան»-ում եղած եւ Թլկուրանցուն պատկա-նող ու վերագրուող բոլոր երգերը:

Նախքան երգերի գրի առնելը, յիշենք որ մեր ցանկութիւնն էր սրանք հրատարակել րանասէր Գերշ. Ն. Եպսկ. Մովսկանի՝ Թլկուրանցու մասին հրատարակած զիրքը ձեռքի տակ ունենալուց յետոյ, համեմա-տութեամբ իմանուէլ Պիլագեանի «Յով-հաննէս Թլկուրանցի» (Երեւան, 1960 թ.), Ա. Մնացականեանի «Հայկական Միջնա-դարեան Ժողովրդական երգեր» (Երեւան,

1956 թ.), 1740 թուին Կոստանդնուպոլսում տպագրուած «Գրքուկա որ կոչի Տաղարան», եւ մի քանի այլ 17-րդ դարում տպագրուած տաղարաններէ ու Ամենափրկչեան Վանքի Թանգարանի ձեռագրերում եղած երգերի:

Նկատի ունենալով, որ երկար փնտառու-քից յետոյ մեզ չյաջողուեց ձեռք բերել Գերշ. Ն. Եպսկ. Մովսկանի հրատարակած զիր-քը^(*) կամ նոյնիսկ 1954 թուի «Սիոն»-ի այդ համարները, ուստի որոշեցինք «Տաղա-րան»-ի երգերը հրատարակել, առանց յիշ-եալ զրքի համեմատութեան:

Ստորեւ մի քանի խօսք եւս մինչեւ այժմ հրատարակուած եւ մեր «Տաղարան»-ում եղած երգերի մասին, որոնք գրի ենք առել ըստ ձեռագիր «Տաղարան»-ի մէջ ունեցած հերթականութեան:

1. «Տաղ Ալէքսանդր Բագրատիմ»: Գրք-ում է «Տաղարան»-ի 41ր-48ա թերթերում: Յիշուած է էմ. Պիլագեանի «Յովհ. Թլկու-րանցի» գրքում (էջ 80), առանց լրիւ երգի: Լրիւը շինք ունեցել ձեռքի տակ:

2. «Աչեր ինչ ես անցեր ետեւ»: Գտնուած է «Տաղարան»-ի 128ր-130ա թերթերում: Յիշուած է էմ. Պիլագեանի գրքում (էջ 82): Լրիւ երգը տրուած չէ: Մեր ձեռքի տակ ե-ղել է Ն. Եպսկ. Մովսկանի «Հասկ» ամ-սագրում հրատարակած օրինակը (1943 թ., Մայիս-Յունիս, էջ 230):

3. «Գեմ բախար օղլի բախար»: Երգը լրիւ տպագրուած է էմ. Պիլագեանի գրքում (էջ 157, բացատրութիւնը՝ էջ 248), «Տա-ղարան»-ում գտնուած է 130ա-133ա թեր-թերի վրայ: Սոյն տաղը կայ նաեւ Ն. Զ. Թանգարանի թ. 271 ձեռագրում (թ. 181ր), որ միւսների հետ համեմատած՝ ունի մի քանի աննշան տարբերութիւններ:

(*) Սոյն գիրքը այժմ ունեմք ձեռքի տակ, որը սիրով մեզ ուղարկեց «Սիոն»-ի յարգոյ խմբագիրը:
Լ. Մ.

4. «Ես ձեզ տեսայ սիրով նստած»։ Առաջին անգամ տպագրուել է 1513 թուի երգարանում։ յրիւ տպագրուած է էմ. Պիվազեանի զրքում (էջ 141, բացատր. էջ 143)։ Կայ նաեւ Ն. Զ. Թանգարանի թ. 271 ձեռագրում (թ. 183ա), ունի չնչին տարբերութիւն եւ պակասում է չորրորդ տունը։ Մեր ձեռքում եղած «Տաղարան»-ում գրւում է 133ա-134ա թերթերում։

5. «Յանկարծակի մէկ մի տեսայ»։ Գրւում է «Տաղարան»-ի 134ա-134բ եւ 153ա-153բ թերթերում, միասին ունեն Վեց տուն։ Երգն սկսւում է «Աւրհնեալ անուն արարողին» սկզբնատողով։ Տպւած է էմ. Պիվազեանի զրքում (էջ 148, բացատրութիւնը՝ էջ 245), որտեղ պակասում է երկրորդ մասի սկիզբի մէկ տունը։ Երգը գտնւում է նաեւ Ն. Զ. Թանգարանի թ. 271 ձեռագրում (թ. 183ա), որտեղ պակասում են առաջին, երկրորդ եւ վերջին տունները, իսկ երրորդ տան առաջին բառը փոխան «Ճոխայգնաց»-ի՝ գրւած է «Կոխայգնաց», ունի այլ աննշան տարբերութիւններ եւս։

6. «Օրինեալ անուն անմահ բանին»։ Գտնւում է «Տաղարան»-ի 134բ-135բ թերթերում։ Տպւած է էմ. Պիվազեանի զրքում (էջ 187, բացատր. էջ 261), որի հետ համեմատած՝ «Տաղարան»-ում կան պակաս տուններ եւ խախտւած է զբանց հերթականութիւնը։ Երգը գտնւում է նաեւ Ն. Զ. Թանգարանի թ. 214 (թ. 142) եւ թ. 271 (թ. 183բ) ձեռագրերում։ Առաջինում երգն սկսւում է «Աւրհնեալ» է անուն Ա(ստուծոյ) անմահին», իսկ միւսում՝ «Օրհնեալ անուն արարողին» սկզբնատողերով։

7. «Արեկ արեկ իմ խուփ(պ) սուրաք»։ Գտնւում է «Տաղարան»-ի 139ա-140ա թերթերում։ Երգը յրիւ տպւած է էմ. Պիվազեանի զրքում (էջ 119, բացատր. էջ 233)։ Կայ նաեւ Ն. Զ. Թանգարանի թ. 271 ձեռագրում (թ. 165բ)։

8. «Ունեք ունես զալմով քաշած»։ Գտնւում է «Տաղարան»-ի 140ա-140բ թերթերում։ Թւում է որ առաջին անգամն է տպագրւում։ Չնք գտել մեր ձեռքի տակ եղած երգերի մէջ։ Մեր կարծիքով պատկանում է Թլկուրանցուն, չնայած որ երգի վերջում Յովհաննէս անուան փոխարէն

գրւած են «Յիւնն իւն» բառերը։ Երգի վերնագիրը գրւած է «Սիրոյ Յովանիսի»։

9. «Դու արեգական նման ելանես ի յառաւոտ»։ Գտնւում է «Տաղարան»-ի թերթ 142բ-144բ-ում։ Տպագրւում է առաջին անգամ, զոնէ մեզ այդպէս է թւում։ Վերնագիրը գրւած է «Սիրոյ Յովանիսի»։ Թիւ 8 երգի նման վերջում յիշուած չէ երգչի անունը, ոմն բնագործնակող «Յովանէս» անունը վերցրել (կամ թերեւս պակասում է վերջին տունը) եւ յիշել է իր՝ «Ջաքարիա»-ի անունը, չմոտանալով նաեւ իրեն կոչել «բանաղող»։

10. «Տեսայ սուրաք մի գեղեցիկ»։ Գտնւում է «Տաղարան»-ի թ. 153բ-154ա-ում, որ թերի է եւ ունի միայն չորս տուն։ Լրիւ՝ 8 տուն, տպագրւած է էմ. Պիվազեանի զրքում (էջ 122, բացատր. էջ 234), որի հետ համեմատած՝ ունի բառերի որոշ տարբերութիւն։ Երգը (զարձեալ ոչ յրիւ) գտնւում է նաեւ Ն. Զ. Թանգարանի թ. 271 ձեռագրում (թ. 183բ), առաջին անգամ տպագրուել է 1513 թուի Տաղարանում, որը մենք չենք ունեցել ձեռքի տակ։

11-12. «Դու գամ մնացական խնդրէ» («Տաղարան» թ. 154ա-159բ) եւ «Այբէն մինչեւ ց'էլն գովեմ քան իմ լեզուէս» (թ. 156բ-159բ-թերի)։ Շատ հաւանական է որ լինեն Թլկուրանցունը, քանի որ զբանցից առաջինի վերնագիրն է «Տաղ Սիրոյ Յովանիսի ասացեալ»։ Այսպիսի վերնագիրներ ունեն երգարանում եղած Թլկուրանցու միւս երգերն եւս, կամ՝ «Սիրոյ է ասացեալ» եւայլն։

Սոյն երգերից վերջինը զժախտաբար «Տաղարան»-ում մնում է թերի, միւս թերթերը չկան եւ վերջանում է Բ տառի վրայ։ Հակառակ մեր փնտռութիւն, այլ երգարաններում չգտանք, ըստ երեւոյթին սրբանք եւս անտիպ են։

Ստորեւ բերում ենք ցանկը Թլկուրանցուն պատկանող այն երգերի, որոնք գրւում են Նոր-Ջուղայի Թանգարանի մի քանի ձեռագրերում, որոնք մինչ այժմ հրատարակ չեն եղել մեզ գտնել։

1. «Արեւանման շող-շող կտան»։ Թանգարանի թ. 271 ձեռագիր (թ. 166ա, էմ. Պիվ. էջ 125)։

2. «Հազար ուսուփ է քեզ ծառայ»: Թ. 271 ձեռագիր (թ. 166թ, էմ. Պիվ. էջ 128):

3. «Լոյս երեսացդ եմ քո փափախ»: Թանգարանի թ. 271 ձեռագիր (թ. 167թ, էմ. Պիվ. էջ 134):

4. «Թէ մահն չէր ու կամ մեռնիլ»: Թանգարանի թ. 271 ձեռագիր (թ. 167թ, էմ. Պիվ. էջ 137):

5. «Աղէկ պատկեր բոլոր եւ գեղեցիկ ես»: Թանգարանի թ. 271 ձեռագիր (թ. 168թ, էմ. Պիվ. էջ 144):

6. «Աստուած անսկիզբն եւ անսահման»: Վանքի ձեռագիր թ. 148 (թ. 41թ-17թ: Ունի պակաս տուններ եւ որոշ տարբերութիւն: էմ. Պիվ. էջ 164):

7. «Քանի դատիս ի հետ մեղաց»: Վանքի ձեռագիր թ. 148 (թ. 47թ-48թ, էմ. Պիվ. էջ 178): Երգը լրիւ է բայց ունի տարբերութիւններ:

8. «Այսար էի խիստ տրտում»: Տըպաղբուռած է էմ. Պիվագեանի «Յովհ. Թիկուրանցի» գրքում (էջ 219, յաւելում):, նաեւ 1740 թուի «Տաղարան»-ում (Վանքի գրադարան թ. 2359, էջ 358) եւ տողերս գրողին պատկանող մի հին տպագիր (Թրականն անյայտ) Տաղարանում (էջ 218): Երեքն էլ ունեն կական տարբերութիւններ:

9. «Այրէն մինչեւ ի քէն գանգատ ունեմ ես»: Վանքի Թանգարանի ձեռագիր թ. 271 (թ. 152թ, էմ. Պիվ. էջ 223, յաւելում):

10. «Այս ինչ կրակ էր զիս այրեց»: Տըպաղբուռած է էմ. Պիվագեանի գրքում (յաւելում էջ 226), նաեւ Ա. Մնացականեանի «Հայկական Միջնադարեան Ժողովրդական Երգեր» գրքում (էջ 183): Սոյն գրքի ներածականի մէջ տրուած են նաեւ որոշ կարեւոր լուսարանութիւններ Թիկուրանցու մասին:

11. «Է մահ քանի յիշեմ զքեզ»: Տպուած է էմ. Պիվագեանի գրքում (էջ 173, բացատր. էջ 252), ինչպէս եւ երկու այլ տպագիր «Տաղարան»ներում(*): Սրանցից մէկը

տպագրուած է 1740 թ. Կոստանդնուպոլսում (էջ 376) (Ն. Զ. Վանքի գրադարան-մատենադարան, թ. 2359). երկրորդը՝ Թրականն անյայտ (էջ 373) (պատկանում է Ս. Գէորգ Եկեղեցուն):

Սոյն երկու տպագրութիւնների մասին Լւս յիշուած է էմ. Պիվագեանի «Յովհաննէս Թիկուրանցի» գրքում:

1

Տաղ Ալեքսանոս ձգնաւորին Ասացեալ է:

1

Աստուած գրած եւ մարդասեր,
Երբակ լսէր իւր ծառայի՞ն,
Ով հաւատով պարզեմ խնդրէ,
Փութով առնէ զխնդրելին:

2

Ի՞նչ միտ զնէք մայ զվարճան ասեմ,
ԶԱլեքսանոս ճգնաւորին,
Տէրն տայ ձեզ խաղաղութիւն,
Եւ ինձի մայր եղեալ այս բանին:

3

Աստուածասէր իշխան մի կայր,
Եփրիմոս անու լիսսին,
Մեծ մայ միտ քաղաք Ստամբուլ,
Որ քաղաւորքն(1) կոծէին:

4

Ինձն եւ իր կի՞նն բարի,
Պալոզ բանին Աւետարանի(2),
Դարպաս տունին ոսկով ծեփած,
Դանձ ունէին որդի չունէին:

1 - Ձեռագրում՝ քաղաքին:

2 - Ձեռ.՝ օստարանի:

Բացի սրանից, իմ ձեռքի տակ կան երկու այլ հնատիպ երգարան, բուականներն աւայտաւ եւ սկզբից ու վերջից բերի. սրանցից մէկի ցանկն սկսում է էջ 221-ից, իսկ միւսն ունի (մօտ) 384 էջ, 92 (ՊԲ) երգ եւ ցանկի վերջում գրում է. «Աղաչեմ զձեզ եղարք յիշեալք միով աստուած ողորմեայիւ, Ըգ-պատեառօրն օրայցմամն սարին եւ զաշխատաւորսն զօրծարանիս: Քանզի մինչեւ ցը այս վայր որչափ տաղարան որ տրջւած է, սա հարուստ է եւ զեր ի վերայ ամենեցուն»:

Շատ հաւանաբար տպուած լինի 1701 թ. Կ. Պոլսում, որը յիշուած է Ք. Կորկուտեանի «Հայ Տաղ-գիր Գիրքը Կոստանդնուպոլսում» (էջ 109, Բ. 17) գրքում:

(*) «Տաղարան»ներից մէկը տպագրուած է 1740 թուին Կոստանդնուպոլսում, քաղաքած է երկու անգամ մասերից, 384 եւ 144 տառման էջերով: Ունի մեծ թուով դարիւրի. բլրուի եւ հայերէն ու թուրքերէն խառն երգեր:

5

Կինն փափաք ունէր որդոյ,
 երբակ ի լաց պահէր աշուին,
 Այնով շրջէր ի լաց նորայ,
 Լալով առնէր զգանգատ սորին:

6

Եկեղեցայց կուտար պարզեւք
 Ոսկի ծածկոց սուրբ սեղանին
 Քահանային կուտար դեղնոց(3),
 Ողորմութիւն առ աղփատին:

7

Ջոր եւ զքած հայր երկնային,
 Ողորմեցաւ իւր ծառային,
 Եր ետ նոցայ զաւակ արինեայ,
 ԶԱլէֆանոս աճուն ի քարին:

8

Յորժամ մեծացաւ եւ զարգացաւ,
 Բարով ելից Զ-է տարին,
 Տարին ի վանքն Յովանիսին,
 Ոսկի բերան վարդապետին:

9

Ասացին ուսոյ տէր մեր որդին,
 Զուսումն սուրբ աստուածային,
 Զոր եւ ուսաւ եւ կատարաւ,
 Իմաստնացաւ սուրբն ի քարին:

10

Հայրն եւ մայրն կամեցան,
 ԶԱլէֆ անոսն որ կարգէին,
 Գնացին ի դուռն հօրի,
 Զայն իշխանի դուստրն ուզեցին:

11

Նոքա ուրախ սրտի մտօք,
 Զնաղուն եւ զտալիքն կտրեցին,
 Ասացին կուտամք զմեր Մարգարիտն,
 Ալէֆանոս ճոխ պատկերին:

12

Շատ քահանայք իշխանք առին,
 Ալէֆանոսի մօտ գնացին,
 Թէ երամայէ պարոն որդի,
 Եկ ի յարեւն նախաստեղծին:

13

Լալով մտու եկեղեցին.

Երկիր էպագ սուրբ սեղանին,
 Եւ խոստացայ զիս Ա(ստուծոյ),
 Ինձ չէ կարիք կին ամուսին:

14

Շատ ամօրով խաւորանք տվին,
 Բռնադատեալ ծին հեծուցին,
 Տարին ի դուռն ծնողին,
 Նրմուղքն ի դէմ ելաւ զաւկին:

15

Լալով զորդին համբուրեցին,
 Հանց որ քաղաքն ի լաց հանին,
 Առեալ տարան հարսն եւ ամին,
 Փառօք մտան ի յեկեղեցին:

16

Շատ ազաչեց զիրիցեանին,
 Լալով անկաւ ի ռոցնոցին,
 Մի դնէք պսակ անցաւորին,
 Ինձ չէ կարիք կին ամուսին:

17

Սուրբ քահանայքն զարմացան,
 Պսակին դրին եւ արհեսցին,
 Յորժամ զտէրն կատարեցին,
 Տարեալ ոսկի սննեակն ամին:

18

Զդուռն եւ զդուստրն փակեցին,
 Անհոգ եղան եւ ճնջեցին,
 Ալէֆանոսն եւ Մարգարիտն,
 Մէն(ակ) բողին եւ գնացին:

19

Կինն խաղար եւ զիրկն ամէր,
 Զարքուցանէր անմեղ հոգին,
 Նա կուտութեան պսակ ունէր,
 Մտիկ չարաւ ամենայնին:

20

Ասաց քէ քոյր իմ Մարգարիտ,
 Առ քեզ նշան զիմ մտաւանին,
 Մինչեւ ի դուրս ելնամ եւ զամ,
 Ելաւ չղարձաւ ի յերաննին:

21

Ետես աղփատ մի ողորմագին,
 Եր ետ բեհեզն եւ ծիրանին,
 Ինքն հազաւ քուրց աղփատին,
 Եւ կամէր գնալ յեզր ծովին:

22

Այլ ոչ դարձաւ ի սինեկին,
Կին ձայնեաց մարմն լննային,
Լսաց տեսէ՛ք զձեր որդին,
Զիմ աչաց լոյս եւ ձեր հոգին:

23

Լալով ի դուրսն վազեցին,
ԶԱլեֆանոսն խնդրեցին,
Զարն եւ գիշերն ի շուրջ գային,
ԶԱլեֆանոսն որոնէին:

24

ԶԱլեֆանոսն հայէին,
Նայ զինասար տայր հեծելին,
Եւ ծառայ եւ տեսան Յիսուսին(ն),
Այն որ արար զերկինս եւ զերկիրն:

25

Ալեֆանոսն նայեաց անցաւ,
Սինեկան քովէ լերին,
Արաքիայ եւ Յովիթայ,
Ի ձերպս լերանց քարանց ի վիմին:

26

Երեսունն եւ մին տարի կեցաւ,
Ազօրք արար յամապատին,
.....
..... (*)

27

Եւ զնաց Երուսաղէմ,
Երկիր էպագ սուրբ սեղանին,
Դարձաւ եկաւ յուրիայ քաղաք,
Շատ ազօրեց յերանելին:

28

Իմն եւ զնաց եզր ծովին,
Եւ նայեցաւ հորն աշխարհին,
Գնաց ի դուռն ծնողին,
Հօրն որ աղֆատ կու կենային:

29

Ե(ր)կիր էպագ հօրն իշխանին,
Ետես գմայր եւ գկին բարի,
Սեւ զգեցեալ ի շուրջ գային,
ԶԱլեֆանոսն խնդրէին:

30

Հարն երկու աչքն էր կուրացեր,
Վանց ու կարատ Ալեֆանին,
Զոր անդադար ի լաց կենար,
Եւ հառաչէր կսկծազին:

31

Հարէն խնդրէր զոգորմուրին,
Դեմ մօրն լայր ոգորմագին,
Տվէ՛ք հանգիստ ի ձեր դրան,
Վանց ու կարատ Ալեֆանին:

32

Իմայրն լայր աղաղակէր,
Աչքն է նման իմ տղին,
Շինեցէ՛ք տեղ հանգստեան,
Վանց ու կարատ Ալեֆանին:

33

Երբ մայր եւ կին ի դուրս ելին,
Լկտի աղակունքն եւ ծառային,
Ի դուրս գային զմագն զինքն,
Երեսունն ի քաջ կուտանին:

34

Եւ նա կացեալ առ հայր դրան,
Մինչեւ եղեալ երկու ամին,
Առեալ բարակ ի բուխտ երկայն,
Ի ներս գրեց զանցառելին:

35

Վաղճանեցաւ երանելին,
Անուշահոտ խունկ բուրեցին,
Լցաւ քաղաքն եւ շարպասունին,
Հանց որ յուռով ի տես գային:

36

Հրեշտակն արեալ եւ զիր հոգին,
Փառօք երկինս ելանէին,
Խառնիլ ի դասս պարունակին,
Ուրախութիւն անպատմելին:

37

Ապա ժողովն կուտեցին(4),
Գնացին զի հայրն ձայնեցին,
Արի դու տես զայն աղֆատկն,
Ունիս գրած բուխտ մի յափին միջին:

(*) Բնագրում սոյն երկու տողը տպագրւում է:

4 - Զհոռոգութիւն՝ կուտեցան:

38

Եր. եկ էառ գրութուն ի ձեռացն,
կարդաց լուաւ քան զառաջին,
Ալեքսանտր եւ ձեր որդին,
Լալով ողջոյն իմ ծնողին:

39

Սաղմոսաբանս ձեր նշան,
Զիմ մատանին առ Մարգարիտին,
Բայց լսեցէք զիմ զանկատին,
Զինչ էո ծառայիդ հետ ինձ արին:

40

Հայրն անկաւ խելքն զնաց,
Հանց որ ուշգին զնայ կանկնեցին,
Մայրն եղեւ աղէկոտոր,
Մուտ չի գտաւ առնուլ որդին:

41

Ապա ցանեց կարմիր դեղան,
Ժողովքն ի յետս դարձուցին,
Մայրն անկաւ ի վերայ որդուն,
Լայր եւ ձայնէր ողորմագին:

42

Քո մօրն վայ Ռ (հագար) բերան,
Աշխարհն ամէն զիմ խեղճն լան,
Ալեքսանտր իմ սիրական,
Այս ինչ սեւ լուս էր որ լուսացան:

43

Քո մօրն վայ հագար բերան,
Ամին եկուկ հորդ իշխանին,
Զիմ հին խոցերս նորացուցեր,
Հագար անչափ էր Մարգարտին:

44

Գայր ի յառաջ իւր Մարգարտին
Եւ ճիշ բարձրեալ յոյժ ահագին:
Ալեքսանտր իմ քաղ անձին,
Քանի պահեմ զքո մատանին:

45

Սուք արարին խիստ ահագին,
Որ աշխարհս ամէն լացին,
Դարձեալ եհան զծիրանին,
Եւ զիւր հանդերձսն հագուցանին:

46

Ապա տարան ամփոփեցին,
Եկեղեցին սուրբ շինեցին,
Ալեքսանտր անուանեցին,
Շատոց առնէր ողորմութիւն:

47

Շինեցին մեծ եւ ահագին,
Եկեղեցի որ շատ ուխտ կուլինի,
Ի մեծն քաղաքին ընտանաբոյ,
Շատ բժշկութիւն առնէ,
Ի փառս Քրիստոսի Աստծոյ մերոյ:

2

Յովանիսի Թուրկ(ու)ր(անցոյ)

1

Աչեր ինչ ես անցել հետ ինձի,
Անդադար դու ծոռ կու նայի,
Հանապազ կու ցանկանաս,
Գեմ ի հուրն այրես զիմ հոգի(1):

2

Յորժամ տեսնուս պարկ մի քարախնայ,
Նստիս ւ ի հետ պլշիս,
Յանկութիւն անցանի զնայ,
Դու կերակուրն յորդանցն լինի(ս):

3

Ով պատուեցաւ մէկ կենալով,
Որ դու այնչափ լրջադիմիս,
Այլ մերկ երես ինձն ամաչես,
Որ սուրբ կենաւ աստն ու իսն:

4

Զանհոգութիւն կրէ ի քէն,
Մարմին լսէ իմ խրատիս,
Փախիր ի լստի կանանց,
Թէ արդար եւ սուրբ դու լինիս:

5

Մի կռուիր անպատերազմ
Որ շտապով չի փախերակիս,
Զի քէ ի կինն մօտեմաս,
Գեմ բարով ոչ ազատիս:

6

Կարմիրն արին է եւ նանիւր,
Տես քէ ատել զնայ կամիս,
Սպիտակն զագիր է եւ քարախ,
Եւ գեղեցիկն ոսկոր է եւ միս:

7

Երբ որ կակուղ հեղն է կուտած,
Որ ի տապանն երբեք նայիս,
Եւ ամենայն մարմին ոչինչ,
Լուկ դու իզուրն կու դատիս:

1 - 2 հոգարժ՝ հոգիսն:

8

Կի՞նճ փաղցրիկ զրուց ունի,
Է՛նց որ աչօքդ հաւանիս,
Բայց խիստ դիժար ակնաստ,
Նայ յորժամ դիպի ոտքդ ի յայս քարիս:

9

Մուտքն ու առաջն էր գեղեցիկ,
Յետոյ մահադեղ որ ճաշակիս,
Լալագին մնաս ի վայր մարմին,
Ընդ էր ոչ դու պատկառիս:

10

Խել՛ Յովանէս Թուրկութանցի,
Մի տար զքեզ փորձ այս չարիս,
Որ երեսովդ երբաս կրիս,
Անշէ՛ որդանցն քուն լինիս:

3

Յովանիսի Թուրկութանցոյ Անացեալ է Սիրոյ

1

Գեմ քաւեար օղի՛ քաւեար,
Ալվի կու տաս սիրոյ խապար,
Ծով-ծով աչեր ու լուս քնար,
Քո ունքն էր քան զկամար(1):

2

Հակասող լուս է լուսընկար,
Բոլոր լուսին շամս ու զամար,
Վարսերդ ոսկի քեյով քաշած(2),
Վերայ անձինդ իջնու հաւար:

3

Երեսդ ի վառ է ծիրանի,
Վարդ ըռիւտն ու ճոճութար,
Ծոցդ է պաղշայ վարդով ի լի,
Մարգարիտ աստա՛ ռնճդ է շար ի շար:

4

Քո ճայնդ անուշ փաղցր եղանակ,
Բերանդ ի վայր կու քափի քօհար,
Այդ քո մատնեքդ է լուսեղէն,
Քան զլուսին, որ լոյս կու տայր:

5

Անձդ քո ճոխ(3) բուսեր չինար(4),
Կու ճօն կուայ քան զուր դալար,
Անասակ ծովիտ մամն գերիսն,
Ի մէջն դարգեր ի արար:

6

Անցեղ նետով զիս խոցեցիր,
Որ այլ չունիմ քծիշկ արար,
Է՛ գեղեցիկ կերպ ու սուրբաբ,
Որ է ստեղծուած(5) ճախշ ու նիկար:

7

Նշդարեանի ծառ ես ծաղկեր,
Պտուղ կու տաս մուշք ու ամպար,
Բեհեզ հագեր ես ծիրանի,
Իրիքներդ ամէն մարգարտաշար:

8

Քաղաք խարայ Զին ու մաշին,
Ի այլ երկրի բերեալ պաշար,
Այս ճամնապարհդ որ կու քայլես,
Բուսեր շուշան ու ճօնութար:

9

Կարմունճ կապեր ես ապիկի,
Եւ գետ զինի ուրախարար,
Ով որ խմէ ի քեզանէ,
Ուրախանայ սրտով՝ օժար:

10

Արեւի իջնունք ի պաղշանին,
Ու պլպլուն ենեմք աղար,
Որ ի քափուր վարդին սիրուն,
Ի շուրջ կու գայ ճայ քանց զդիւահար(6):

11

Գարնանային ամիսն երբ գայ,
Հաւար ծաղկին չոր ու դալար,
Հղերդ որ դոր գնացք առնուն,
Ի լեռներուն քափին ի վայր:

12

Մարդն որ սիրու կու հանդիպի,
Նայ քան զկրակ լինի ի վառ,
Այլ ոչ աղաւթ աշին կու գայ(7),
Ոչ ասմաւոր կարդան ոչ ճառ:

3 - Բնագր.՝ քո ճոխ:

4 - Բնագր.՝ ձինար:

5 - Բնագր.՝ ստեղծուած:

6 - Բնագր.՝ զդիւահարն:

7 - Բնագր.՝ կուրգայ:

1 - Բնագր.՝ կամար:

2 - Բնագր.՝ քաշած:

13

Շրթունքդ շող եւ լուսեղէն,
Պոկներդ ի վար քափի քուհար,
Ով որ մեզաց մաշակն առնու,
Այլ աստուծոյ չտայ խաղար:

14

Սէրն զԱդամ դրախտէն եհան,
Երկիր ձգեց վարար շիւար,
Եւ սատանայ զնայ մատնեաց,
Եւ չարչարեաց ամ Զ ի հազար(8):

15

Սէրայ որդիքն խառնակեցան,
Որք ճգնաւորք(9) էին ծար,
Զփողն ու զցնձաղքն լսէին,
Ամէն իջան ի լեռն ի վայր:

16

Կինն զՈվանէսն զլխատեաց,
Հերովդէի պղծոյն համար,
Եւ նայ վառեալ էր ցանկութեամբ,
Փութով տարաւ զկամքն ի կատար:

17

Սէրն հանէ զմարդն ի խելաց,
Նոր այլ չկայ իսկի խաղար,
Իմաստութիւնն խափանի,
Եւ ինքն դառնայ քան զդիւտեար(10):

18

Կին(ն) քաղցրիկ զրուց ունի,
Քան զօձ քայլէ առնու զալար,
Թիկունքն քափէ անկարծակի,
Որպէս զակնատն բռնէ անմառ:

19

Զունքն քաղէ քաչքն դեղէ,
Ենց որ լինի քան զքելիար,
Միշտ զպոռնկն ծումէ,
Զմարդիքն ձգի ի քարն այն ի վայր:

20

Դու ստեղծեր զկինն ի կողէն,
Վասն Ադամայ սիրուն համար,
Թէ անեցէք եւ բազմացցիք,
Եւ շրջիցիք զերբանքն և ի այլ քարն:

8 - Բնագր.՝ հազարն:

9 - Բնագր.՝ ճգնաւորք:

10 - Բնագր.՝ զդիւտեար:

21

Դեռ այն սիրովն բորբոքին,
Այն հոգածին մարդիքն շար,
Որ հաճապազ կու պոռնկին,
Երբան ի կեր որբանցն աւար:

22

Թուրկուրանցի(11) զձեզ կաղաչի,
Կնոջ սիրոյ մի տիրանար,
Որ չի զրկիք դուք ի լուսուն,
Այլ աստուծոյ չլինի քեզ ճար:

4

Եւ Զեզ Տեսայ Սիրով Նստած

1

Եւ ձեզ տեսայ սիրով նստած,
Յար եւ նման արեւ ակունք,
Զինչ պաղչայ եւ որ կայ ի ներս,
Վարդ ու շուշան որ եւ ծաղկունք(1):

2

Աչեր ունիս զինչ քուխ ամպունք,
Շողան կլափ ու լալ շրթունք,
Մարգարտաշարէ առաջունք,

(*) :

3

Ի՞նչ վարդապետն զձեզ տեսնու,
Մոռնայ զուսումն ու շատ զրունք,
Ամէն անձամբ ի դող ելմայ,
Անցանի զամառն զմշտունք(2):

4

Զեզ ինձ զատար(3) եւ դիմանաւ,
Որ դուք ելնէք լերունք,
Սէրն քակէ քարձր քերքեր,
Դ ի գիւ հանէք վէմք ու սարունք:

5

Տէր Յովանէս Թուրկուրանցի,
Զձեզ կաղաչէ ոսկի ափունք,
Վախճմ Ի՞նչ հուրն այրէ զեղբիս,
Երբակ ուտեն անուն որբունք:

11 - Բնագր.՝ Թուրկուրանցի:

1 - Բնագր.՝ ծաղկունքն:

2 - Բնագր.՝ զմշտունքն:

3 - Ղատար-չափ:

(*) Զորբոքող տողը բնագրում պակասում է:

5

Տաղ Սիրոյ

1

Յանկարծակի մէկ մի տեսայ,
Որ կու ցողէր լոյս երեսէն,
Թուլցեր իջեր շամարն ի վայր,
Շող կու կաթէր նայ շողն ի վզէն:

2

Աչերն է ծով ունին է բաշտ ամպ(1),
Վարուն է դեղձան ռսկի քելէն,
Հօնէր գնայր քան զուռի(2) ճիւղ,
Հրով այրէր գաշխարհն ամէն:

3

Հօխայգնաց մանրափայլող,
Հոգի քակէր ի մարմնէն,
Լուրձմ ծածկէր գաշխարհ(3) ամէն,
Շափար կաթէր իւր շրթունքէն(4):

4

Երբ որ աչերս ի նա դիպաւ(5),
Նա վառեցաւ քան զմոռեղէն,
Խելքս գնաց ի վայր մնացի,
Չարիւրեցայ ի տեսլեանէն:

5

Արհնեալ անուն արարողին,
Որ նա ստեղծեւ յափ մի հողէն,
Է պատուական էնց գեղեցիկ,
Ձյունն էր առեր արիզակէն:

6

Խել Յովանէս Թուրկուրանցի,
Խիստ մի հաներ ոտդ ի ծայրէն,
Ազէկ սուրաք երբ մեռանի,
Յամբի գնայ գուն երեսէն(*):

1 - Բնագր.՝ ամ:

2 - Բնագր.՝ գողի:

3 - Բնագր.՝ գաշխարհ:

4 - Բնագր.՝ շրթունքն էր:

5 - Բնագր.՝ դիպաւ:

(*) «Տաղարանչուս սոյն երգը գտնուած է ան-
ջատ տեղերուս եւ հետեւեալ զատուորութիւնն ունի
Ա 1, 2, 3: Բ. 5, 4, 6:

6

Արհնեալ Անուն Ամսաի Բանին

1

Արհնեալ Աստուծոյ անուն ամսաի քանին,
Որ ի կողէն կին ստեղծել է,
Ոչ կողն ի ծուռ ունի (եղբայրք),
Ոչ կնկան գլուխն խել է:

2

Կինն զայլոց քաղցրախաւ է,
ԶԱղամ ի դրախտն արտաքէ,
Կինն սատանայի ընկեր է,
Աստուած փրկէ ի կնկանէ:

3

Կինն զԴաւիթն քանայ պզտէ,
Եւ զՍողոմոն ապականէ,
Սուրբ Յովանէսն զլիստէ,
Աստուած փրկէ ի կնկանէ:

4

Կինն ի քիտ ինքն չի վախէ,
Յարեւ որդուն ոչ ի Թուրքէ,
Կին զով սիրէ հաւատն այն է,
Աստուած փրկէ ի կնկանէ:

5

Կինն զեղբայրն խառնակէ,
Զվէնն եւ զբաժին ի մէջ ձգէ,
Կինն զով սիրէ հաւատն այն է,
Աստուած փրկէ ի կնկանէ:

6

Կին զմանուկն յապականէ,
Ալվի դառնայ եղբար ձայնէ,
Այլ մեծամեծ մեղանչք առնէ,
Աստուած փրկէ ի կնկանէ:

7

Կինն քէ այսօր ապաշխարէ,
Վաղիւն քան դեռ եւ այլ չար է,
Աչքն արտասուօք սիրտն արատ է(1),
Աստուած փրկէ ի կնկանէ:

8

Կինն քէ երդումամբ ճայքէ(2),
Քեզի համար ինձ մահ տիրէ,
Մի հաւատար քէ ի հողէ,
Աստուած փրկէ ի կնկանէ:

1 - Բնագր.՝ ամարատ է:

2 - Բնագր.՝ ճայքի:

9

Կիճն (որ) գրած է եւ բարի,
ի սուրբ կուսանքն նմանի,
Ապայ Բէ Հար է եւ անդարձ,
Գիւտս լինի ինքն իւր ք տեղին(3):

10

(Եւ) Յովանէս ի կնկանէ,
Շատ է խմբ դաստ ի քանէ,
Ընդով սրտովն երգ գրեր է:
Աստուած փրկէ ի կնկանէ:

7

Տաղ Յովանիսին

1

Արեկ արեկ իմ խափ սուրաք,
Փառք ու պատիւ քո ստեղծողին,
Եղեմական դրախտէն կու գաս,
Արեւնալ անուն քո նաշխողին:

2

Արեկ արեկ գարնանային,
Արեկ աշնան պայծառ լուսին,
Նիստ որ հայրիմ երեզ ի վեր,
Տեսք հերիք է այս ինձ բաժին:

3

Տեսք բժիշկ է հիւանդին,
Առողջութիւն է չեքմտին,
Աչերդ ծով է ծարուածին,
Բերանդ քաղցր է քաղցածին:

4

Մոցդ է դրախտ անմահութեան,
Ի յետ դարձնէ զկած հողին,
Ոչ մեռանի ոչ ծերանայ,
Ոչ երեսին դառնայ դեղին:

5

Վաղիւն որում որ հանդիպի,
Ի ծայր ելնէ բարով տարին.
Ով գտարաքտ համբուրէ,
Խնդմով անցնէ բոլոր ամսին:

6

Մեզ դու մերով ի ներս ձեռն,
Մաղիկ քան զժամանակին,
Ով կուտ միջացն գիրկ ամէ,
Կամաչ մնալ քան զմշտաբնին:

3 - Բնագր. տեղին:

7

Եւ Յովանէս Թուրքուրանցի,
Փառասօրէ հայր եւ գորդին,
Ազուոր սուրաքն ի հող դառնայ,
Անշէլ այրէ գիր սիրելին:

8

Սիրոյ Յովանիսի (Անտիպ)

1

Ուն(ք)եր ունիս զալմով քաշած,
Բերան ունիս շաքրով լցրած,
Ես ոչ խմած եմ ոչ հարքած,
Եելիս ի գլուխ ունին տարած:

2

Աչեր ունիս դու զազալի,
Ով քեզ տեսնու զերդ մոմն հալի,
Մորկիս ի փորս կու մաշի,
Գուն երեսիս զերդ խունկ լինի(1):

3

Երբ որ քայլես փռի ելնայ,
Սիրտս ի փորս(2) կու դողայ,
Եելիս ի գլուխ կնկայ կերպայ,
Հեղ մի հայր քէ չէ մեռայ:

4

Երբ քեզ տեսայ(3) խելիս անցաւ,
Չպատուիրան մտաւայ,
Յետ եւ քեզի հետեւցայ,
Ամենեւին խէր չի տեսայ(4):

5

Յիսնն իւր զարմեր սիրուդ,
Զինչ(5) զպլուլուն վերայ վարդին,
Այս անցաւոր(6) ազտ աշխարհիս,
Քանի դատիս զերդ զանաւուն: Ով այր:

1 - Բնագր. լինիցի:

2 - Բնագր. բոր:

3 - Բնագր. տես:

4 - Բնագր. տեսայ ես:

5 - Բնագր. զինչս:

6 - Բնագր. անցոր:

Նոյն-Ջուղա

(Մնացեալը յաջորդում)

Լ. Գ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ